

DR. BORBÍRÓ ANDREA

docens, ELTE ÁJK

Nem tudom, hogy Lévay Miklós szándékosan rendezte-e úgy ezt a mai programot, hogy elsőként a Gönczöl Katalint, a tanárt köszöntsük. Bizonyára nem véletlen ez. Gönczöl tanárnő ötvenegy éve tanít. Ötvenegy éve tanít kriminológiát, és ötvenegy éve tanít az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán. Gazdag tudományos, szakmai és közéleti pályafutásának állandó horgonya az oktatás. Sokszor elmondta ezt nekem is, másoknak is, hogy mindig első-sorban tanár, és első-sorban ELTE-s tanár maradt.

Ez persze nem meglepő: a kriminológia magyarországi oktatása elválaszthatatlanul összefonódik Gönczöl Katalin nevével. Jelen volt annak intézményesülésénél és mérföldköveinél. Az oktatói-egyetemi pálya életrajzi elemeit bárki megismerheti. Gönczöl Katalin közvetlenül az egyetem elvégzése után, 1968-ban kezdett oktatni a Büntető eljárásjogi Tanszék Kriminológiai Csoportjában, majd az 1979-ben önállóvá váló Kriminológiai Tanszéken. 1990-től egyetemi tanár. Volt oktatási dékánhelyettes, a Habilitációs Bizottság tagja, a kari Doktori Tanács elnöke. 2014-től professor emeritus.

Amikor azonban Gönczöl Katalint, a tanárt ünnepeljük, akkor az életrajzi adatok talán kevésbé érdekesek. Fontosabb talán az, amit mi, tanítványok, megéltünk, megélünk. Nem csak a pályafutást ünnepeljük most, hanem a mindennapokat. Azt a tudást, értéket és hatást, amelyet Gönczöl tanárnő a jelenlévők közül oly sokunk számára képvisel.

Azt hiszem, a magyar kriminológia legalább annyit köszönhet Kati oktatói tevékenységének, mint tudományos és tudományszervező munkájának. Gyakorló szakemberek és tudományos kutatók generációi nevelkedtek a keze alatt. A számtalan tanítvány közül most én kaptam a megtisztelő felkérést, hogy Katiról, a tanárról beszéljek. Azok közé tartozom, akik hosszú ideig voltak a tanítványai, akiknek pályaválasztását és egész eddigi pályáját meghatározta Gönczöl Katalin. Felnőtt életem nagy részének Kati az állandó részese. Volt tanárom egyetemistaként, rémavezetőm doktoranduszként, mentorom és kollégám oktatóként. Tanultam nála és tanítok vele.

Nagyon tiszteltem Gönczöl Katalint. Éppen ezért sok mindenről beszélhetnék most. Kati kifogyhatatlannak tűnő oktatói energiáról, amellyel gyakran mi, fiatalabbak is alig bírunk lépést tartani. Mesélhetnék annak ezernyi jeléről, hogy Kati számára félévszázados oktatói rutin sem váltja ki a mindennapi elköteleződést – az elköteleződést, amely miatt minden órára, minden előadásra, minden csoportra évről évre külön készül, és amelyet a mély meggyőződés táplál, hogy kriminológiát tanítani fontos és érdemes. Lehetne ennek az ün-

nepi beszédnek a témája Kati jogállamisággal, a kriminológia társadalmi felelősségével kapcsolatos megingathatatlan elkötelezettsége, amely éppúgy áthatja órai előadásait, mint tudományos munkásságát, és amely elsősorban az ő szellemiségének köszönhetően vált az ELTE kriminológia védjegyévé. De beszélhetnék akár a mesterképzésben betöltött szerepéről és a szakemberképzés fontosságába vetett hitéről is, arról a tanári meggyőződéséről, hogy a kriminológiaoktatásnak csak akkor van értelme, ha a megszerzett tudás és szemléletmód a gyakorlatban is érvényesül.

Számomra azonban, és azt hiszem, számos kiselőadásra, OTDK-ra, szakdolgozatra, doktori munkára készülő hallgató számára a Katival kapcsolatos legelőbb élmény az egyéni mentorálás, a személyes tanár-diák kapcsolat. Én ebben a rövid időben elsősorban erről szeretnék beszélni. Arról, amit azok a hallgatók tapasztalnak meg, akik, ahogy egykor én is, vesznek egy nagy levegőt, és bekopogtatnak a híres 314B ajtaján. Ha úgy tetszik, arról, hogy miért lesz valaki Gönczöl-tanítvány.

A „Gönczöl-konzultáció” fogalomnak számít a kriminológus hallgatók és doktoranduszok körében. Nem véletlenül. Mivel magam is számtalanszor át- és túléltém, mélyen átérzem például saját doktoranduszaim lelkiállapotát, amikor kicsit remegő hangon közlik velem: „Bejelentkeztem Katihoz konzultációra”. Tudom, hogy jó eséllyel mi vár rájuk a 314B-ben. Az előre megküldött, és a konzultációra már a jellegzetes Gönczöl-kézírással kiegészített kézirat, amelyen a sok kék felkiáltó- és kérdőjel, aláhúzás, megjegyzés sűrűjében már alig-alig látszik a nyomtatott szöveg. Keresztkérdések sora. Záróvizsgát idéző pillanatok, amikor a deklivens épkézláb, alany-állítmány mondatokban próbálja megvédeni témáját, módszertanát, vagy egy-egy érvelését Kati előtt, aki előszeretettel úgy tesz, mintha nem értené. Kati többperces, előadásszerű, a társadalomtudomány, a jog, a kriminológia elképesztő spektrumát bejáró kritikai reflexiói, amelyek nyomán pillanatok alatt borulhatnak tézisállítások, vagy derülhetnek ki gondosan kimunkált koncepciók fogyatékoságai. Kérlelhetetlenül felszínre kerülő szakirodalmi hiányosságok és fogalmi pontatlanságok. A stiláris, megfogalmazásbeli problémákat ne is említsük, az egy külön előadást érdemelne. A Gönczöl-konzultáció nem kifejezetten könnyű időtöltés. Aki nem bírja a tempót és a kritikát, az jobb, ha máshol néz körül.

A helyzet azonban az, hogy amikor jön vissza a doktorandusz, és én megkérdezem tőle, hogy hogy ment, a válasz általában ez: „Ááá, szétszedett. De szuper volt. Megyek majd újra.” Én magam is elküldöm minden doktoranduszomat Katihoz időről időre konzultálni. De mennek, és visszamennek maguktól is. És nem csak azért, mert mindannyian tudjuk, hogy Kati őszintén érdeklődik minden egyes doktoranduszunk, minden egyes hallgatónk munkája iránt. És még csak nem is amiatt az egyébként nem mellékes körülmény miatt, hogy Kati kritikái és javaslatai általában nagyon is helytállóak, még akkor is, ha erre gyakran csak hetekkel, hónapokkal később jön rá az ember. Hanem főleg azért, mert érezzük, hogy az, hogy Kati kíméletlenül elolvas és ízekre szed minden anyagot, amit megkap, a hallgatóval és mun-

kájával szembeni legnagyobb tisztelet jele. Mert kritikái arról szólnak, hogy a tudomány, a szakma és az azzal bármilyen formában és szinten foglalkozó hallgató megérdemli az elmélyült figyelmet, a kérdéseket, a vita lehetőségét és izgalmát. Mert a Gönczöl-konzultációk ilyenek: izgalmasak. Az első megszeppenések helyét legtöbbször számunkra hamar átveszi az intellektuális izgalom, az újragondolás, az összetettség, az új perspektívák izgalma. Rákapnak a hallgatók, ahogy rákaptam én is.

Katitól ugyanis sokkal többet kap a hallgató, mint kriminológiai ismereteket. Egy gondolkodásmódot kap, a vérbeli társadalomtudományi gondolkodás izgalmát. Kati kriminológiája az élő és élményszerű kriminológia, és ezt nagy élmény megtapasztalni. Óriási szakmai tudása, szakirodalmi olvasottsága mellett Kati rendelkezik azzal, amit Jock Young olyannyira hiányol a kortárs kriminológia nagy részében: a statisztikák és elméletek mögött a társadalmi valóságot is meglátó „kriminológiai képzelőerővel”. Kati számára absztrakt tudás, kulturális műveltség és mindennapi élmények természetes módon átjárhatóak. Ennek köszönheti azt a ritka képességét, a tanteremben és egy egyéni beszélgetés során egyaránt, hogy bonyolult társadalomtudományi összefüggéseket a leghétköznapibb példákra fordítson le, hogy kriminológiaelméletté formáljon egy-egy szépirodalmi alkotást vagy filmet, vagy hogy félelmetesen gyors asszociációkkal mozogjon látszólag összefüggéstelen problémakörök között.

A hallgató, ha szemfüles, észreveszi, hogy meginvitálták. Meghívást kapott a közös gondolkodásra, a párbeszéden alapuló tudásgyarapításra, vitára és beszélgetésre. És a hallgató, ha szemfüles, észreveszi azt is, hogy rajta áll, saját tudásán, szorgalmán, elhivatottságán, bátorságán áll az, hogy ebbe akár egyenrangú félként is beléphet. Kati ugyanis erre vár. Hogy maga is tanuljon, gazdagodjon, inspirálódjon tanítványa által. Mert azt még nem mondtam, hogy kritikái kemények ugyan, de senki nem tudja úgy elismerni a befektetett munkát, egy jó gondolatot, egy koherens érvelést, egy releváns gyakorlati tapasztalatot, vagy akár csak magát az egyéni fejlődést, mint Gönczöl Katalin. Hogy Kati számára láthatóan a legnagyobb tanári büszkeség az, amikor kimondhatja: „Ez kitűnő munka. Rengeteg tanultam belőle”.

Van azonban még valami, amiről feltétlenül szólni kell itt. A hallgató, a Gönczöl-tanítvány igen hamar rájön arra, hogy nem csak Kati tudása, szellemisége miatt került jó helyre, hanem azért is, mert számíthat tanárára. És ez nagyon nagy szó. Kati számára a hallgató, a kriminológia iránt érdeklődő, kérdező, kutató, tanulásra és tudásra motiválható hallgató szent ügy. Olyan nincs, hogy Gönczöl Katalin ne érne rá segíteni egy témavázlat összeállításában vagy egy konferenciaabsztrakt véleményezésében. Nincs olyan, hogy Gönczöl Katalin ne adna irodalmat, ne kötne össze szakemberekkel, ne javasolna megoldásokat egy nehéznek bizonyuló elméleti problémára. Nincs olyan, hogy az elbizonytalanodó tanítvány ne kapna meleg szavú, önbizalomerosztó biztatást, hogy az OTDK, kiselőadás, szakdolgozat-védés, doktori védés előtt ne érkezzen hozzá egy üzenet vagy telefonhívás: nyugi, menni

fog. Nincs olyan, hogy Gönczöl Katalin nincs ott, amikor tanárként, témavezetőként, mentorként szükség van rá. A kérlelhetetlen szakmaiság mellett a tanítvány olyat kap, ami ritka kincs: folyamatos jelenlétet és személyes gondoskodást. Azt az érzést, hogy fontos és értékes, amit csinál.

Kati, azért jöttünk ma itt össze, hogy születésnapod alkalmából ünnepeljünk téged. Ez a különleges alkalom lehetőség arra is, hogy köszönetet mondjunk neked sok mindenért. Azt hiszem, sokak nevében mondhatom el azt, hogy köszönjük, hogy a tanárunk voltál és vagy. Köszönjük a fáradhatatlan törődést, a soha nem lankadó érdeklődést tanítványaid munkája, sorsa iránt. Köszönjük az inspiráló beszélgetéseket, a kemény szakmai kritikákat, és a szertő, nem csak szakmai, hanem emberi biztatást. Köszönjük, hogy mindig számíthatunk arra, hogy segítesz túljutni a nehézségeken, hogy mindig van időd az együtt gondolkodásra, és hogy gyakran jobban bízol bennünk, mint mi magunkban. Boldog születésnapot kívánok.